

YÛSUF HÂLİS'İN "VATAN KASİDESİ"NDE DİVAN EDEBİYATINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER CRITICISMS OF THE DIVAN LITERATURE IN "VATAN KASİDESİ" OF YUSUF HÂLİS

Metin OKTAY*

Öz

İlk örnekleri XIII. yüzyılda görülmeye başlayan divan edebiyatı altı yüzyıllık bir hayatıyettten sonra XIX. yüzyıldan itibaren çözümlere maruz kalmıştır. Tanzimat'ın ilanından sonra Osmanlı Devleti'nin yönünü Batıya çevirmesiyle dönemin yenilikçi aydınları tarafından divan edebiyatı ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Kuralcı yapısı, tutucu geleneği, dilinin ağırlığı, hakikate ilgisizliği, toplumsal meselelere kayıtsızlığı, duygu, düşünce ve hayal dünyasının kapalılığı iddiaları bu eleştirilerin merkezini oluşturur. Edebiyat çevreleri divan edebiyatına yöneltilen bu itirazların ilk olarak Namık Kemal'in 1866 yılında Tasvîr-i Efkâr gazetesinde yayımlanan "Lisân-ı Osmânî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şâmidir" adlı makalesiyle başladığını ifade ederler. Bununla birlikte Türk edebiyatının ihmal edilmiş şairlerinden Yûsuf Hâlis tarafından 1854'de yazılan "Şeh-nâme- i Osmânî" adlı eserde yer alan 102 beyitlik "Vatan Kasidesi"nin 48-71. beyitleri arası toplam 25 beyitte divan edebiyatına karşı ağır tenkitler/ithamlar bulunmaktadır. Başka bir deyişle Yûsuf Hâlis, Namık Kemal'den yaklaşık olarak 22 yıl önce divan edebiyatını sert bir dille eleştirmiştir. Ona göre eski edebiyat şairleri kaside ve gazellerini menfaatleri için yazmışlardır; şiirlerinde sürekli sevgiliyi, parayı, üst tabakayı dikkate almışlardır; methettikleri şahsiyetleri şiirlerinde göklere dek çıkarmışlardır; hep mecazi aşk vadisinde dolaşmışlar; divanlarını sümbül, gül, sevgili ve şarapla doldurmuşlardır; tuhaf sözlerle şiirlerini gösterişe boğmuşlardır; Türkçeyi Arapça ve Farsça kelimelerle doldurmuşlardır. Yûsuf Hâlis bu eleştirilerinin ardından "Vatan Kasidesi"nde ideal bir şairde ve şiirde bulunması gereken özelliklere değinmektedir. Ona göre şairler, şiirlerinde "vatan" gibi kutsal bir konuya da yer vermelidir. Vatan temalı şiirleri okuyan çocukların karakteri olumlu yönde şekillenir. Şiirlerin terbiye edici özelliği olmalıdır. Devlete ve millete katkı sağlamalıdır. Taş kalplilerinin vicdanına bile tesir etmelidir. Vatanda yaşayan hem bilgisize hem de âlime seslenmelidir. Kötü işleri ayıplamalı, iyi işleri övmelidir. Hz. İsa gibi cansız bedenlere hayat vermeli, şiirleriyle Hz. Musa'nın ejdere dönüşen asası gibi okuyanı hareketlendirmelidir.

Bu çalışmada Yûsuf Hâlis'in "Vatan Kasidesi"nde divan şiirine ve divan şairlerine yönelik görüş, düşünce ve eleştirilerinin bulunduğu beyitler yer yer Namık Kemal'in "Lisân-ı Osmânî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şâmidir" adlı makalesine atıflar yapılarak irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Yûsuf Hâlis, Vatan Kasidesi, Eleştiri, Tanzimat Edebiyatı, Divan Edebiyatı

* Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, moktay@konya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4801-1457>.

Abstract

First samples XIII. after a six-century life, divan literature began to be seen in the XIX century. it was solved from the beginning of the century and completed its life. After the Declaration of Tanzimat, divan literature was subjected to severe criticism by the innovative intellectuals of the period when the Ottoman Empire turned its direction to the West. The rules structure, conservative tradition, the weight of the tongue, indifference in truth, indifference to social issues, the closure of the world of emotion, thought and imagination constitute the centre of these criticisms. The literary circles state that these objections to divan literature started with Namik Kemal's article titled "Some Thoughts On The Literature Of Ottoman Language" published in the newspaper *Tasvîr-i Efkâr* in 1866. However, in the works titled "*Şeh-nâme- i Osmânî*" written by Yusuf Halis, one of the neglected poets of Turkish literature, in 1854, the 102-odd-letter "*Vatan Kasidesi*" was 48-71. there are hard accusations against divan literature in a total of 25 Decimals. In other words, Yusuf Halis strongly criticized divan literature about 22 years before Namik Kemal. According to him, old literary poets have written in kaside and gazels for their interests; they have taken into account the love, money and the upper strata in their poems; they have brought their praises to the skies in their poems; they have always been in the valley of metaphorical love; they have filled their *divanların sümbül*, roses, lovers and wines; filled Turkish with Arabic and Persian words. Following these criticisms, Yusuf Halis also refers to the characteristics that should be present in the ideal poet and poetry in the "*Vatan Kasidesi*". According to him, poets should include a sacred subject in their poems such as "*Vatan*". The character of children reading poems with a theme of Homeland is shaped in a positive way. Poetry must be a nurturing feature. Should contribute to the state and the nation. It must influence even the conscience of stone hearts. It should be addressed to both the ignorant and the scholar of the homeland. He should shame the bad stuff, praise the good stuff. He must give life to lifeless bodies like Jesus. It must animate the reader as Moses's wand that turned into a dragon.

In this study, the poems of Yusuf Halis in "*Vatan Kasidesi*", divan poetry and divan poets with opinions, thoughts and criticisms of the beyitler place Namik Kemal's "Some Thoughts On The Literature Of Ottoman Language" will be examined by reference to the article.

Keywords

Yusuf Halis, Vatan Kasidesi, Critique, Tanzimat Literature, Divan Literature.

GİRİŞ

Divan edebiyatı, Anadolu'da ilk örneklerini verdiği XIII. yüzyıldan itibaren bünyesinde istikametini değiştirecek ciddi hiçbir sarsıntı geçirmeden XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Tezkire yazarları ile bazı şairlerin geleneğin kuralları içinde kalarak mükemmel söyleyişe ulaşmak amacıyla divan edebiyatının kendi doğasının gereği olan mazmun sistemi, ritim anlayışı ve istiarelerle örülü lügatine ilişkin birkaç basit eleştirileri bir yana bırakılırsa denilebilir ki eski şiirin yaslandığı estetik anlayış ve zihniyet dünyasına yönelik ilk ciddi eleştiriler Tanzimat aydınlarınınca başlatılmıştır (Macit 2006: 20).

Tanzimat aydınlarının eski edebiyata karşı olan olumsuz tutumlarında cesaret aldıkları en önemli dayanaklardan biri 3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanı'dır. XVII. yüzyıldan itibaren askerî, siyasi ve içtimai bakımdan bir gerileme ve erime periyoduna giren Osmanlı Devleti Tanzimat Fermanı'yla bu tükenişe bir son verme niyeti taşır. Bu amaç doğrultusunda toplumun sosyal, siyasal ve kültürel yapısında esaslı bir değişim, dönüşüm ve yenileşme hareketi başlatılır. İnsanın duygu ve düşünce evrenini dille anlamaya ve anlatmaya çalışan edebiyat da bu cereyandan doğrudan devlet eliyle olmasa da nasibini fazlasıyla alır. Her yenilik hareketinde olduğu gibi Tanzimat edebiyatı da bir önceki edebiyat anlayışına yani divan edebiyatına tepki olarak ortaya çıkar. Divan edebiyatı kültürü ile yetişen Tanzimat edebiyatçılarının tabii olarak ilk tanıdıkları şiir divan şiiri olduğu için bu tepki daha çok şiir alanında olmuştur (Okay 2005: 51,52 / ÖnerToy 1980: 43). Artık edebiyatımızdaki tek seslilik bozulmuş yani asırlar süren eski şiirin hâkimiyeti yavaş yavaş kaybolmuş ve yeni edebî nevilere çok seslilik başlamıştır. Bu edebî nevilere gelen tenkit fikri de ister istemez kendisini göstermiş, divan edebiyatına ait hükümler ve değerlendirmeler gün yüzüne çıkmıştır. Divan edebiyatının, kendi geleceği adına yapması gereken bütün çalışmalar, Tanzimat sonrası aydınlar ve münekkitler tarafından ortaya konulmuş, geçmiş yargılanırken, yeni edebiyatın da temeli atılmıştır. Aynı şekilde divan şairinin, kendi şiiri hakkında asırlardır sormadığı sualleri Tanzimat aydını sormuş, tenkit ve değerlendirmesini yapmıştır (Erbay 1997: 410).

Tanzimat döneminde edebiyat eleştirisi bağlamında iki tavır ön plana çıkar. Bunlardan ilki son derece kaideci, sanatçının kişiliğini boğan, söz oyunlarını ön planda tutan; duyguları, hayal ve düşünceleri, ifade unsurları ile klişeleşmiş, hayatla ve gerçekle ilgisiz, devrini tamamlamış ve skolastik karakterdeki eski edebiyatın bütünüyle reddedilmesi, eleştirilmesi ve ortadan kaldırılması; ikincisi ise sosyal fayda, hakikat ve tabiata uygunluk, yeni bir dil ve üslup sıfatlarını taşıyacak Batılı edebî örneklere benzer yeni bir edebiyat kurulmasıdır (Ercilasun 1998: 35,36).

Tanzimat'la birlikte başlayan tartışmalar içinde divan edebiyatına itiraz edenlerin görüşleri ana hatlarıyla şu şekildedir:

- a. Divan şiiri hayal dünyasından ibarettir, gerçekle hiçbir ilgisi yoktur.
- b. Divan şiirinde işlenen konular, istisnalar hariç, sadece o dönem insanı için değil hiçbir dönemde beşeri his, hayal ve düşünceleri yansıtmamıştır.
- c. Asırlar boyunca kendisine şekil veren toplum meselelerine yabancı kalmıştır.
- ç. Hiçbir zaman ve şartta bozulmayacak sıkı kurallara bağlanmıştır. Şair, kendisinden önce hazırlanmış mazmun ve motifleri kullanmak mecburiyetindedir.
- d. Divan şiirinin karakteri başlangıcından bitişiğine kadar aynı olmuştur.
- e. Divan şiiri devlet ricalinden caize koparmak için bir vasıta hâline gelmiştir.

f. Divan şiiri “edebiyat-ı faside”dir. Çünkü İran edebiyatından aldığı unsurlar toplumun ahlak, gelenek ve göreneklerini yıkıcı birer amil olmuştur.

g. Divan şiiri her dönemde dinî karakterli bir edebiyat olmanın dar kalıplarını kıramamıştır (Erbay 1997:7).

Divan edebiyatına yönelik yapılan bu eleştirilerin başlangıç noktası olarak edebiyat tarihçileri müştereken Namık Kemal’in, Tasvîr-i Efkâr gazetesinin 16 Rebiulahir 1283 / 28 Ağustos 1866 tarihli 416. sayısı ile 19 Rebiulahir 1283 / 31 Ağustos 1866 tarihli 417. sayısında yayımlanan “Lisân-ı Osmânî’nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şâmildir” (Kaplan vd. 1978: 183-192) adlı makalesini gösterir.¹ Akün (2006: 364-373)’e göre bu makale yeninin eski edebiyata karşı ilk edebî beyannamesidir. Namık Kemal’le başlayan ilk saldırıdan itibaren yerleşmeye başlayan ve sonradan gitgide kalıplaşan görüşlerde, divan şiirinin toplumsal meselelere ilgisiz, halktan kopuk, dili yabancı, çağın insani değerlerine uzak, gerçeğe ilişkisi mantıksız, düşünce ve duygu bakımından eksik, soyut, İran ve Arap taklidi bir edebiyat olduğu ileri sürülür (Kortantamer 1999:162).

Divan şiirine dair yapılan bu itirazları Namık Kemal’den yaklaşık olarak 35 yıl önce doğan Türk edebiyatının ihmal edilmiş ve unutulmuş isimlerinden biri olan Yûsuf Halis’te görmekteyiz. 1854 yılında kaleme aldığı Şeh-nâme-i Osmânî adlı eserinde bulunan “Vatan Kasidesi”nin bazı beyitlerinde Yusuf Halis divan şiirinin ve şairlerini ciddi bir biçimde eleştirmektedir. Hikmet Dizdaroğlu “Namık Kemal Üzerine Notlar” adlı yazısında Namık Kemal’in, Yûsuf Hâlis Efendi’nin şiirleri görüp görmediğini bilmediğini ifade ederken (Dizdaroğlu 1978: 665), M. Kayahan Özgül ise Tercüme Odası’nda birlikte çalıştıklarını dolayısıyla ikisinin de pekiyi tanıştıklarını belirtir (Özgül 2014: 17). Yûsuf Hâlis Tercüme Odası’nda 1820-1874, Namık Kemal ise 1857-1867 tarihleri arasında görev yapmıştır (Bilim, 1990: 40). Dolayısıyla Yûsuf Hâlis ile Namık Kemal’in Tercüme Odası’nda yollarının kesiştiği, birlikte çalıştıklarını, mesai arkadaşı oldukları rahatlıkla söylenebilir.

1. Yûsuf Hâlis’in Hayatı

Yûsuf Hâlis H. 1220 / M. 1805’de İstanbul’da doğmuştur (Fatîm Davud, 2016: 117; Mehmed Tevfîk, 1290: 178; İnal, 2000: 805). Şair Enderunlu Fazıl’ın akrabalarındandır (Fatîm Davud 2016: 117 / Gövsa, trhs: 166 / Bursalı Mehmet Tahir Efendi, 1972: 177). II. Mahmut döneminde isyan eden Tahir Ömer sülalesindedir (Mehmed Tevfîk 1290: 178).

H. 1235 / M. 1820’de divân kalemine, üç sene sonra da tercüme odasına memur olarak atanmıştır (Fatîm Davud 2016: 117; Mehmed Tevfîk 1290: 178). H. 1249 / 1834’de Namık Paşa’nın Londra sefaretine tayin edilmesi üzerine başkâtip vazifesiyle Londra’ya gitmiştir (Fatîm Davud 2016: 117; İnal 2000: 806 /Balci 2013:99). H. 1252 / M. 1836-1837’de hâcegânlık rütbesi ve H. 1253 / 1837-1838’de “emekdârândan olmasına binâen” Mütercim-i Evvel Safvet Efendi’den münhal olan- hâmise nişanı verildi (Ahmed Lûtfî 1999: 892 / İnal 2000: 806). H. 1260 / 1843-1844’te İkinci Mabeynci Selim Bey’in refakatinde Tunus’a (İnal 2000: 806), H. 1261 / M. 1844-1845’te sefaret ikinci kâtibi sıfatıyla Trablusşam’a gitmiştir (Fatîm Davud 2016: 117; Mehmed Tevfîk 1290: 178; Mehmet Süreyya: 1996, 589). Dönüşünde Arapça bilgisinden dolayı rütbe-i sâniyye ile Bâbîâlî Tercüme Odası Arapça Mütercimliği’ne tayin olunmuştur (Fatîm

¹ Orhan Okay, Tanzimat’la Batıya açılan ve yenileşen edebiyatımızın temel hedeflerinden birinin de divan şiirinde ortaya çıkan büyük boşluktan faydalanarak kapıyı bir daha açılmamak üzere kapatmak olduğunu söyler. Ona göre bu amaç doğrultusunda ilk büyük darbeyi Namık Kemal 1866’daki makalesiyle, sonuncusunu ise Cumhuriyet devrinin bir divan şiiri otoritesi Abdülbâki Gölpinarlı 1945’te çıkan “Divan Edebiyatı Beyanındadır” kitabıyla vurmuştur. Toplam seksen yıl, bu kadim sanatın cenazesinin kaldırılmasına yeterli olmuştur (1998: 83).

Davud 2016: 117; İnal 2000: 806). Yûsuf Hâlis, Münif Paşa'nın da Babîali Tercüme Odası'nda Arapça mütercimliğine atanmasında etkili olur. (Özgül 2014: 26-27).

H. 1272 / 1856'de Bâbîali'de oluşturulan Telgraf Komisyonu'nda âzâ sıfatıyla bulunmuştur. (İnal, 2000: 806). Rebîulevvel H. 1278 / M. 1862'de mütercim-i sâni olan Yûsuf Hâlis, kıdeminden dolayı H. 1290 / M. 1874'te emekliye ayrılmıştır.

28 Şaban 1300 / 4 Temmuz 1883'de İstanbul'da vefat eden Yûsuf Hâlis, Eyüp Kabristanına defnedilmiştir. (İnal 2000: 806 / Bursalı Mehmet Tahir Efendi 1972: 177).

2. Eserleri

2.1. Kıyâfet-nâme-i Cedîde

Kıyâfet-nâme-i Cedîde, mensur, resimli bir kıyâfet-nâmedir. 109 sayfa olan eserin nerede ve hangi tarihte basıldığına dair bir kayıt yoktur. Kitapta yer alan "... şevketli kudretli mehâbetli pâdişâhımız Sultân Abdülmecîd Han Efendimiz Hazretlerinin taht-ı âlî-baht-ı Osmânîye şerefi cülûs-ı meymenet-me'nûs-ı şâhâneleri sâmi'a-res-i gûş-ı hûş-ı âlemiyân oldukda..." (Yûsuf Hâlis, tarihsiz b: 3,4) ifadelerinden hareketle dönemin padişahı Abdülmecid (1839-1861)'in cülusu üzerine, 1839'da ona takdim edilmek üzere tercüme edildiği söylenebilir.

Kıyâfet-nâme-i Cedîde, Johann Caspar Lavater (1741-1801)'in Physiognomishe Fragmente zur Beförderung der Menschenkenntnis und Menschenliebe [İnsan Kişiliğini Tanıma ve İnsan Sevgisi Üzerine Fizionomi Denemeleri (1775-1778)] adlı eserinin özetli tercümesidir (Kırbyık 2009: 396-397).

2.2. Miftâh-ı Lisân

Yûsuf Hâlis, Fransızca-Türkçe sözlüğü Miftâh-ı Lisân'ı H. 1266/ M. 1850 yılında tamamlamıştır. Cerîde-i Havâdis matbaasında basılmıştır. Bugünkü bilgilerimize göre manzum Fransızca-Türkçe sözlük olarak ilk ve tek örnek olan eser, 52+4 sayfadır Miftâh-ı Lisân, manzum Fransızca-Türkçe sözlüktür. Manzum sözlük geleneğinin Fransızcaya uygulandığı bilinen ilk ve tek eserdir. Yayımlanma tarihi verilmemiştir. Eserde 2500 Fransızca söz varlığı nazmedilmiştir. Öğrenmeyi kolaylaştırmak, zevkli bir faaliyete dönüştürmek için birbirleri ile anlamca ilgili ve ses bakımından yakın kelimeler aynı beyitte ya da mısradâ verilmeye çalışılmıştır. Bir yazma bir de taş basma nüshası olan eser, nüshaları karşılaştırılarak açıklamalı dizin ve taş basma nüshasının tıpkıbasımı ile yayımlanmıştır (Kırbyık 2007: 25-27).

2.3. Şeh-nâme-i Osmânî

Yûsuf Hâlis'in en bilinen eseri olan Şeh-nâme-i Osmânî, Kırım Savaşı (1853-1856) sırasında ve sonrasında kaleme alınan şiirleri ihtiva eden otuz iki sayfalık bir kitaptır. Kitabın herhangi bir yerinde nerede ve zaman basıldığına dair bir kayıt bulunmamaktadır. Kitapla ilgili özel bir çalışma yapan Fahrettin Kırzioğlu, Şeh-nâme-i Osmânî "1272 (1855)'te Cerîde-i Havâdis matbaasında basıldığı 19 Safer 1272 (31 Ekim 1855) tarih ve 762 sayılı Cerîde-i Havâdis'in Fevkalâde Kars nüshasında çıkan bir ilanattan anlaşıl"dığı tespit etmektedir (1955: 53.) Bu ilanda her ne kadar doğrudan ismi geçme de içerik analizden bahsedilen eserin Şeh-nâme-i Osmânî'nin olduğu kanaatine ulaşırız.

"Nev-zuhûr bir tarih muhtasar tarzında olup muhârebe-i hâzırânın ibtidâlarından başlayarak yaşlıya(?) olan vû'kuât-ı 'ibret-amîzi ve düvel-i müttefikâ 'âsâkirinin şecâ'at ü medahini ve Sivastopol'un feth ü teshîrini hâvî olarak bu ana kadar misli görülmemiş musanna ve manzûm musammat fetih-nâmeyi vü gerek bu defâ' Kars kal'âsı üzerinde âsâkir-i nusret-me'ser hazret-i şehinşâhinin vûku' bulan zafer ü gâlibiyetine ve işbu muhârebe izhâr-ı şecâ'at

iden kumandan paşa hazretleri ile büyük kumandanlarla ve sitayişlerine dâ'ir nusret-nâme'yi muhtevi sâle tab' olub üçer kuruş fiyatla Cerîde-i hânedede fûrûht olunmakta idi" (Cerîde-i Havâdis 1855: 4).

Çaylak Mehmed Tevfik Efendi Kâfile-i Şuarâ adlı eserinde ise Yûsuf Hâlis'in asrın meşhur şairleri arasında yer aldığını; 1269 Hicrî yılında çıkan Moskof savaşı sırasında Şeh-nâme-i Osmânî adıyla bir eser vücuda getirdiğini ve bu eserde yer alan manzumelerde insanın memleketini, millî şerefini ve ailesini her türlü saldırıdan koruma gayretini ve bu hususlardaki hamiyetli vatan evlatlarını teşvik etmede İran'ın Şehname şairi Firdevsî-i Tûsî'nin söz söyleme derecesine varabildiğini ifade eder: "Her ne ise sahib-i terceme şu'arâ-yı asrın nâmdârı. 1269 sene-i hicriyesinde zuhûr eden Moskof Muhârebese esnâsında Şeh-nâme-i Osmânî nâmıyla inşâd eylediği manzûmesinde tahrîk-i urûk-ı hamiyet ve teşcî-i erbâb-ı gayrette kuvvetçe kelâm-ı Tûsî derecesine varabilmiştir (Mehmed Tevfik 1290: 178).

Ömer Faruk Akün (1976: 2) "Nâmık Kemal'in Kitap Halindeki Eserlerinin İlk Neşirleri" adlı makalesinin 1. dipnotunda Şeh-nâme-i Osmânî'nin 1853 - 1855 Kırım harbi esnasında kaleme alınıp 1855'de neşredildiğini söylemektedir (Akün 2006: 371).

Bu bilgiler ışığında Şeh-nâme-i Osmânî'nin Kırım Savaşı devam ederken 1855 yılında Cerîde-i Havâdis matbaasında yayımlandığını söyleyebiliriz.

Kitapta kahramanlık, yiğitlik, savaş, fetih, gaza, vatan içerikli şiirler şu başlıklar altında yer alır:

"Dâmâd Hazret-i Şehriyârî Devletli Atûfetli Mehmed Ali Paşa Hazretlerinin Mukaddema Ser-askerliği Esnasında Basdırılıp Neşr Olunan Fahriyye-i Askeriyyedir";

"Mukaddema Tab'u Neşr Olunmuş Dâstân-ı Askerîdir"; "Id-i Adhâ Mevsiminde Nazm Olunan Münâcât";

"Sivastopol'ün Fethinden Mukaddem Rusyalı Ba'zı Sefinelerini Limanda Denize Batırdığına Dâir Kıt'adır";

"Düvel-i Müttefika Donanmalarının Beşiklerde Müddet-i Vefir Eglendiklerine Dâ'ir Kıt'â";

"Sâlifü'z-zikr Donanmaların Beykoz'da Lenger-endâz Tevakkuf Olduklarına Dâ'ir Şarkı";

"Rusyalının Tahrikiyle llyenozların (ada ahâlisinin?) Hudûd-ı Mahrûsa-i Şahaneyi Defaten Basıp Ta'addîlerinde Devletli Fu'âd Paşa Hazretleri Üzerlerine Me'mûr Buyurularak Asâkir-i Şahanenin Önüne Düşüp Bi'z-zât Düşmene Hücum ve Münhezim ü Perişan Etdikten Sonra Dersâ'âdete Teşriflerinde Hâriciye Nezâretine Şeref-bahşâ-yı İclâl Olduklarında Mâh-ı Sıyâm ve Muzafferiyet ü Mansıb-ı Vâlâlarının Tebriğine Kasîde-i Garrâdır";

"Târîh-i Muhtasar Muharebe ile Fetih-nâme-i Sivastopol";

"Nusret-nâme";

"Muharebeye Dâ'ir Nazm Olunmuş Eş'âra Fezleke Olarak Vatan Kasidesi"

2. 4. Sulh-nâme-i Hâlis

Sulh-nâme-i Hâlis² 17 bentlik bir muhamestir. Basım yeri belirtilmeyen eser, H.1272/M. 1855-56'de yayımlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleri ile birlikte Rusya'yı mağlup ettiği Kırım Savaşı dolayısıyla yazılmıştır. Eserde, zaferle sonuçlansa bile savaşların verdiği zarar, sıkıntı ve yorgunluklara dikkat çekilmekte barışın sağladığı faydalar, huzur ve güven ortamlarının önemi ve korunması dile getirilmektedir (Kırbıyık 2007: 17).

² Sulname-i Hâlis yayımlanmıştır. Eser hakkında geniş bilgi için bk. (Kırbıyık, 2012: 245-254).

3. "Vatan Kasidesi"nde Divan Edebiyatına Yönelik Eleştiriler

Şeh-nâme-i Osmânî'de yer alan 102 beyitlik "Muharebeye Dâ'ir Nazm Olunmuş Eş'âra Fezleke Olarak Vatan Kasidesi"³ gerek vatan kavramına getirdiği farklı yorum gerekse divan edebiyatına yönelik eleştiriler açısından oldukça dikkate değer bir şiiirdir. "Vatan Kasidesi"ninde Yûsuf Hâlis, Namık Kemal'den önce "vatan" fikrini eserinin bütününde işleyen en önemli isimdir (Mutlu 2018: 686). Dizdaroğlu, "Yûsuf Hâlis'in Namık Kemal'den çok önce "vatan" sözcüğünü şiire soktuğunu ve bu şiire "Vatan Kasidesi" adını verdiğini söyler: "Yûsuf Hâlis Efendi, asıl adı "Besalet-i Osmaniyye ve Hamiyyet-i İnsaniyye" olduğu hâlde, "Vatan Kasidesi" diye bilinen, Namık Kemal'in ünlü şiiirinden çok önce hem "vatan" sözcüğünü şiire sokmuş hem de bu şiire "Vatan Kasidesi" adını vermiş kişidir...Yûsuf Hâlis Efendi'de Namık Kemal'de rastlanmayan bir şey daha buluyoruz: Namık Kemal'de "vatan" var, "yurt" yoktur. "Yurt" sözcüğünü, günümüz anlayışına uygun biçimde ilk kez kullanmayı Yûsuf Hâlis Efendi'ye borçluyuz" (Dizdaroğlu 1978: 665, 666). M. Fahrettin Kırzıoğlu (1955: 53)'na göre "Yûsuf Hâlis Efendi, bizde ilk vatan üzerine en esaslı ve ileri duygularla görüşleri belirten şiiirler yazan bir zattır." Necat Birinci de Yûsuf Hâlis'in "Namık Kemal'den önce vatan sevgisini, din, devlet ve millet duygularını ve bunlar için candan geçme arzusunu dile getirdiğinden bahseder (Birinci 2000: 16). Özgül, Yûsuf Hâlis'in Sultan III. Selim zamanından beri "sevgilinin yurdu" manasını kaybetmekte olan "vatan" mazmunu bir siyasi kavram şeklinde kullandığına işaret eder (Özgül 2000: 6). Yine Özgül, "Vatan Kasidesi"ni tematik bütünlüğü geliştirilmiş iyi şiiir örnekleri arasında sayar (Özgül 2000: 256). Ömer Faruk Akün'e göre ise Yûsuf Hâlis'in "Vatan Kasidesi" ile diğer bazı eserlerinde vatanî şiiirin ilk örnekleri mevcutsa da vatan, millet, hürriyet kavramlarını bir heyecan konusu hâline getirip en tesirli şekilde topluma mal eden ilk şair Namık Kemal'dir (Akün 2006: 371).

"Vatan" kavramının divan edebiyatında "insanın doğduğu yer, bu manada gurbet diyarı mukabili olarak insanın doğduğu yer"; "vatan tutmak, yerleşmek ve yurt edinmek"; "insanın bulunduğu ve durduğu yer"; "yuva"; "âlemi beka" gibi anlamlarda kullanıldığı görülmektedir (Levend 1994: 604-606). Türk edebiyatında Tanzimat'tan önceki dönemde vatan temi sık ele alınan bir konu değildir. Tanzimat sonrası yazılan eserlerde yoğun bir şekilde işlenen vatan temi dönemin şair, yazar, fikir adamları tarafından yeni açılımlarla ve boyutlarla ele alınmıştır (Sütçü 2004: 579, 580). Yûsuf Hâlis de "Vatan Kaside"sinin 48. beytinde bu hususa işaret eder. Ona göre divan şairleri tarih, kaside ve gazellerinde bireysel çıkarlarını ön planda tutup vatan gibi bütün toplumu ilgilendiren bir konuya el atmamışlardır:

Şâ'irân yazmada târîh ü kasîdeyle gazel

Nef'-i nefisine düşüp etmedi hulyâ-yı vatan (s. 27)

"Şairler yazdıkları tarih, kaside ve gazellerde, menfaatlerinin peşine düşüp vatana düşünmediler."

³ Ömer Faruk Akün (1976: 2) "Nâmık Kemal'in Kitap Halindeki Eserlerinin İlk Neşirleri" adlı makalesinin 1. dipnotunda 1853 - 1855 Kırım harbi esnasında kaleme alınıp 1855'de neşredilmiş olan "Şeh-nâme-i Osmânî"nin eserin Fevziye Abdullah Tansel tarafından 1877'deki Türk - Rus savaşı münasebetiyle ve "Şahnâme-i Âl-i Osmân" adıyla kaydedildiğini belirtmektedir. Akün, "Şeh-nâme-i Osmânî" adlı eser hakkında gerekli bilgiyi "Türk Edebiyatında Nâmık Kemal'den Önce Vatanî Şiiir" adlı tetkikinde vereceğini not düşmüştür. Ne var ki bu inceleme şimdiki bilgimize göre yayımlanmamıştır. Ayrıca 6-9 Şubat 1978'de düzenlenen I. Millî Türkoloji Kongresinin yayımlanan program kitapçığında Ömer Faruk Akün'ün "Namık Kemal'den Önce Bir Vatan Şâiri" başlıklı bir tebliğ sunacağı kayıtlıdır. Kongrenin yayımlanan kitabında ise bu tebliğ yer almamaktadır (Ilıcak: 1980). Necat Birinci (1998: 48)'nin "6-9 Şubat 1978'de toplanan I. Millî Türkoloji Kongresine Mehmet Hâlis Efendi'nin vatan redifli kasidesi üzerine sunduğu..." ifadesinden hareketle tebliğin başlığında belirtilmeyen bu vatan şairinin Yûsuf Hâlis olduğunu öğreniyoruz.

Âgah Sırrı Levend (1994: 638)'e göre divan edebiyatı içtimai bir edebiyat değildir. Aksine divan şairi daima ferdi tahassüslere yer ve değer vermiş, içtimai mevzularla alakalanmayı fazla düşünmemiştir. Divan şiirinde kasideler, başta, öbür dünyada Tanrı'nın rızasını, Peygamberin, velilerin şefaatinin ve bu dünyada patrimoniyal siyasi güç sahiplerinin himaye ve inayetini kazanmak için yazılırdı (İnalçık 2003: 23). Yûsuf Hâlis divan şairlerinin himaye ve yardım görme uğruna sadece seçkin şahsiyetler için şiir yazmalarını eleştirir. Hiçbirinin vatanın içinde bulunduğu durumu anlamadığını dolayısıyla da anlatmadığını belirtir:

Hep perestîşleri dildâr ü kibar ü dînâr

Etmeydi hîçbiri âh için isnâ-yı vatan (s. 27)

“Gönülleri hep sevgiliye, seçkinlere ve paraya yöneldi. Hiçbiri vatanın yükselmesi için ah bile etmedi.”

Kaside geleneğinde memduh olarak nitelendirilen ve methiyelere konu olan kişiler, toplumun en üst tabakası olan saray ve çevresinden başlayıp kapı ağası, kethüda gibi orta düzey memurlar hatta saray müzisyenleri, tarikat şeyhleri ve dönem şairlerine kadar uzanan çok geniş bir yelpazeden oluşmaktadır. Methiye geleneği içinde en geniş edebî muhite sahip olan padişahlar ise kendisine en fazla kaside sunulan memduhlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Yazar-Uslu 2015: 2210). “... övgü, divan şiirinde öyle sanıldığı gibi gelişigüzel yapılan bir iş değildir. Hemen bütün divan şairlerinin kendilerini uymakla yükümlü gördükleri bir övgü sistematiği vardır. Yüzyıllar boyunca hiçbir şair bu sistematiğin dışına çıkmayı düşünmemiştir. Divan şairleri bu sistematiğe giren övgü anlatım kalıplarını bütün şiirlerinde pek çok kez kullanmışlardır. Divan şiirinin övgü sistematiğine göre övülen yani memduh, taşıdığı bütün özellikler açısından her zaman her şeyden büyük, güçlü, etkin, üstün, güzel ve erişilmezdir. Onun karşısında olan her şey ise bunların tam tersi bir niteliktedir. Övülenin en küçük bir etkinliği bile çok büyük sonuçlar doğurur. Övülenin en önemsiz, en değersiz herhangi bir nesnesi, dünyanın en paha biçilemeyen bir varlığı gibidir. Övülen hiçbir şeye gereksinim duymaz, herkes ve her şey ondan destek ve yardım bekler. Övülenin karşısında da hiç kuşkusuz bir öven bulunacaktır, o da şair kimliği altında ya âşıktır ya da kuldür” (Dilçin 2003: 18). Sultan, mesleğine göre münşi ise kâtipliğe, ulemeden ise müderrislik, kadılık gibi bir ilmiye mansıbına veya vakıf hizmetine tayin eder; asker ise tımar, zeamet veya hassına terakki verir. Kaside sunan şairlere caize⁴, çoğu zaman gümüş akça (nadiren altın sikke) olarak veya yünlü ve ipekli hilat verilirdi (İnalçık 2003: 28). Divan şairlerinin yazdıkları şiirlerle kendilerine menfaat sağlayan şahsiyetleri göklere çıkarmalarına 50. beyitte itiraz eden Yûsuf Hâlis, bu şairlerin kendilerini vatanın en büyük şairleri olarak gördüklerini ileri sürer:

Uçurup şi'r ile memdûhların göklere dek

Zann eder oldu hemân şâ'ir-i ankâ-yı vatan (s. 27)

⁴ Behçet Necatigil (2006: 9,10) ise “caize” uygulamasının birçok faydalı yönünün olduğunu savunur: “Osmanlı İmparatorluğu için bir çeşit “Fikir ve sanat eserleri kanunu”dur câize. Divan edebiyatının töresidir, yasaıdır, edebiyatının sosyal sigortası bir çeşit. Bugün dergilerde, gazetelerde basılan yazılara, şiirlere, yayınevlerinde çıkan kitaplara ödenen telif ücretlerinin yerini tutuyor câize. Yani bir emeğin karşılığı. Şairine göre değişir, belli bir baremi vardır, iyi esere çok câize verilir, şöyle böyle olanına ona göre. Şair, devlet büyüklerine sunduğu kaside ve gazelerde kalem gücünü gösterir, sanatını gösterir ve hünerini parasal, malsal (nakdi, aynı) karşılığa dönüştürür. Padişah, vezir, devletin diğer önemli kişileri, bu kasideleri, içlerinde abartmalar, gerçek dışı yakıştırmalar olduğunu bile bile, sırf bir eser, bir yarattı olduğu için değerlendiriyorlardı. Şairlere verilen câizeler (paralar, türlü ihtiyaç maddeleri) Cumhuriyet rejiminin ilk dönemindeki elçilikler, şirketlerde bankalarda yönetim kurulu üyelikleri, vatana hizmet tertibinden maaş bağlamalar gibi kayırmaların yerini tutar. Yoksa o câizeleri veren devlet erkânını övgü düşkünü ve şairleri de onların dalkavukları diye küçültmeye kalkmak, en azından cahillik ve insafsızlık olur. Şair yazıyor, başarısı oranında da ücretini alıyor, geçimini buna göre ayarlıyor, yarı yarıya kalemiyle sağlıyordu.”

"Şiirle övdüklerini göklere dek çıkarıp kendilerini vatanın zirvedeki şairleri zannettiler."

Divan şiirinin kuralcı yapısı, değişmez şiir geleneği öteden beri eleştiri konusu olmuştur. Ortak yargıya göre belirli bir duygu, düşünce ve hayal dünyası içinde yoğrulmuş olan bu şiir, sınırlı söz varlığı ve anlatım gücü ile dikkate değer bir değişikliğe uğramaksızın yüzyıllar boyu olduğu gibi kullanılmıştır. Divan şiirinin anlatımında önemli yer tutan mazmun ve mecazlarla birlikte söz sanatlarının kullanımındaki değişmezlik de divan şiirimize yöneltilen eleştiriler arasındadır. Divan şiirinin dili eleştirilirken, hep aynı mazmunların tekrarlandığı, onun belkemiği olan benzetme ve mecazların kullanımında belirli kavram ilişkilerinin kurulduğu, benzer anlatım yollarının izlendiği, ancak usta şairlerin dilinde bunların az çok değişikliğe uğradığı Tanzimat'tan bu yana söylenenler arasındadır (Mengi 2010: 23). Namık Kemal de şiirde abartılı mecaz kullanımının karşısındadır. Ona göre mecaz kullanımının artmasının eserlerimizdeki tabii letafeti bozduğu gibi onları hakikatten de uzaklaştırmaktadır: "*İfadede mecaz bir suretle mücaz olmayacak kadar revac bulduğu için âsârımız letâfet-i tabiiyyeden mahrum olduktan başka ekseri hakikatten dahi âtıldır*" (Kaplan vd. 1978: 187).

Bu görüşlerin paralelini Yûsuf Hâlis 51. beyitte dile getirmiştir. Ona göre Divan şairleri bireysel bir tema olan mecazi aşkın peşine düşmüşlerdir ve bu sebeple toplumu yakından ilgilendiren bir konu olan "vatan"ı ve "vatan"ın gerçeklerini anlatmamışlardır:

Vâdi-i aşk-ı mecazîye düşüp bîhûde

Olmadılar reh-i tahkikte pûyân-ı vatan (s. 27)

"(Divan şairleri) boşuna mecazi aşk vadisine düştüler, vatanın hakikat yolunda koşanları olmadılar."

Divan edebiyatının gül ve bülbül, şem ve pervane, mey ve muğbeçe gibi dokuz-on mazmun etrafında dolaştığını ifade eden Cenab Şahabettin'e göre bu edebiyat belli başlı bir konu işlememiştir: "Asırlarca, evet asırlarca meydana getirdiğimiz manzum eserler -gül ve bülbül, şem' ve pervane, mey ve muğbeçe gibi- dokuz on mazmun etrafında dağılan ve belli başlı bir mevzuu işlemeyen dağınık fikirlerden ibaret kaldı..." (Ünaydın 1972: 75). Yûsuf Hâlis 52. ve 53. beyitlerde Divan şairlerini ele aldıkları konular bakımından tenkit eder. Ona göre divanlar sümbül, gül, sevgili, şarap gibi kelime ve kavramlarla doludur. Bu kelime ve kavramlar vatan yolunda söylenmiş güzel sözlerin yanında boş ve anlamsızdır. Vatanın kokusunu duymak ruha can verir, divan şairleri ise bu kokudan mahrumdur.

Bû-yı gîsûya safâ-yı meye benzer sanma

Şemmesi cân verir anber-i sârâ-yı vatan (s. 27)

"Vatanın saf anberini bir defa koklamak (ruha) can verir, (onu) saç kokusuna, şarabın verdiği keyfe benzer sanma."

Dopdolu sümbül ü gül yâr ile mül dîvânlar

Hepsi bî-ma'nâ hevâyî sühan-ârâ-yı vatan (s. 27)

"Divanlar sümbül, gül, sevgili ve şarapla dopdoludur. Hepsi vatan yolunda söylenmiş güzel sözlerin yanında boş ve manasızdır."

Divan şairleri hayatlarında, şiirin çizdiği sevgili fiziği dışında ondan farklı hiçbir güzelle karşılaşmamış, başka başka çehreler görmemiş gibidirler. Hangi asrın, hangi değişik coğrafya ve bölgenin şairi olursa olsun, her birinin hayatına, gerçekte hangi yaş, hangi seviyede bulunursa bulunsun fizik yapıca ne kadar birbirine benzemez sevgililer girmiş de olsa hepsinde bütün bu sevgililer aynı hususiyetleri alarak tek bir güzel imajına dökülürler. Gelenek bu ideal sevgili ve güzel tipinin boyundan, saçlarından, gözünden kaşına ve dudaklarına kadar fizikçe

bahsedilebilecek her tarafını, her bir hususiyetiyle ayrı ayrı tespit etmiştir (Akün 2015: 133).

54. ve 55. beyitlerde Yûsuf Hâlis'in sanat anlayışının toplumsal boyutu ön plana çıkar. O, bu beyitlerde divanlarda sevgilinin tatlı dudağının ballandırılarak anlatıldığını ayrıca böyle basit konuları asla kendisinin işlemeyeceğini, vatan üzerine yapılan hoş sohbetin daha güzel olduğunu belirtir. Divan şairlerini aşk kadehinin sarhoşu olarak görür ve vatan konusunu işlemedikleri için onları zımnen rezillikle suçlar:

Yâd ederler leb-i şîrînini ballandırarak

Cândan tatlı bana sohbet-i helvâ-yı vatan (s. 27)

“(Divanlar sevgilinin) şirin dudağını ballandıra ballandıra anlatırlar. (Oysa) vatan üzerine yapılan hoş sohbet bana candan tatlı gelir.”

Ağza almam fem-i cân-bahşını yârin ölsem

Mest-i sahbâ olamam 'aşk ile rüsvâ-yı vatan (s. 28)

“Sevgilinin can bağışlayan dudağını ölsem ağzıma almam. Aşk kadehinin sarhoşu olup da vatana rezil olamam.”

Doğu edebiyatlarında önemli bir yeri olan bülbül güllerin açtığı günlerde daha canlı öttüğünden gül ile arasında muhayyel bir aşk ilişkisinin var olduğu kabul edilmiş, bülbül âşiğa, gül de maşuk veya maşukaya benzetilmiştir. Aralarındaki bu ilişki mecazi aşk olarak kabul edilmiş, gülün aşkı ile tuttuğu için bülbüle “şeyda” (çılgın) ve “zar” (ağlayıp inleyen) sıfatları verilmiştir. (...) Şairler yüzyıllar boyunca bülbülle gül arasında tahayyül ettikleri bu aşkı şiirleri için tükenmez bir kaynak olarak görmüşlerdir. Nitekim eski İran ve Türk edebiyatı şairlerinin divanlarında bülbül ve gül konulu manzumelere veya onlarla ilgili remiz ve mazmunlara sık sık rastlanır (Kurnaz 1992: 485).

Yûsuf Hâlis, yüzyıllar boyunca gül-bülbül mazmununu sıklıkla kullanan divan şairlerini 56. beyitte eleştirir. Ona göre aşk bahçesinin bülbül gibi çılgın birer âşığı olan divan şairleri vatanın güzel gülünün değerini bilmediler:

Gülşen-i 'aşkta bülbül gibi şeydâdır hep

Bilmedi hiçbirî kadr-i gül-i ra'nâ-yı vatan (s. 28)

“Hepsi aşk bahçesinde bülbül gibi çılgın birer âşığı. Ama vatanın güzel gülünün değerini hiçbirî bilmedi.”

“Divan şiiri esas itibarıyla halkın değil yüksek ve ulvi bir ideali yakalamaya çalışan okumuş ve kültürlü sınıfın şiiridir. (...) Klasik Türk şiirinin belki en çok itham ve tenkit edildiği noktalardan birisi de bu şiir tarzının saraya ve saray çevresine yakın yüksek bir zümreye ait olduğu; bu sebeple sadece belirli bir sınıfın malı olup millete mal edilemeyecek bir durum arz ettiği” (Şentürk 2006: 363-388). Divan şairleri bu sınıfın anlayabileceği süslü ve ağdalı bir dil kullanmaya özen göstermişlerdir. Bu dilin “avam” denilen halk tabakası tarafından anlaşılması ise oldukça zordur. Namık Kemal bu hususu sert bir dille tenkit eder. Ona göre divan edebiyatı mensuplarının dilini “avam” yani halk anlamamaktadır. İdaremizin usulü hitabete uygun olsa dahi tesirinden faydalanmak mümkün değildir. Edebiyatımız nutuk özelliklerine sahip olmamasının yanında karşılıklı konuşmada dahi fesahatin değeri bilinmemektedir: “*Lisan-ı üdebâyı anlamağa avam muktedir değildir ki usül-i idaremiz hitabete müsaid olsa dahi te'sirinden istifade mümkün olsun. Hatta edebiyatımız nutuk denilecek bir esere malik olmadıktan başka mükalemede fesahatin kadri bile ma'lum değildir*” (Kaplân vd. 1978: 189).

Yûsuf Hâlis 57. beyitte divan şairlerinin belli bir kültür seviyesine sahip kimseler için şiir yazmalarını, onların anlamaları için itina göstermelerini tenkit eder:

İncetip fikrini aklınca eder şi'ri hayâl

Anlasın kendi gibi gayri o dâñâ-yı vatan (s. 28)

"Memleketin bilgili kimselerinin anlaması için fikrini inceltip kılı kırk yarararak şiirini hayal eder."

Divan şiirinin anlaşılmasını dolayısıyla yorumlanmasını imkânsız kılan sebeplerin başında şairlerin sanat yapmak gayesiyle kelimeleri süslemeleri gelir. (...) Ama bu süslemenin, mutlak surette bir sınırının bulunması gerekir. Divan şairi, İran edebiyatından aldığı bu özelliği, kendi şiirinde kullanırken hiçbir sınır tanımamış, şiirin diğer bütün hususiyetlerini inkâr edercesine, şeklin mükemmeliyetine özenmiştir (Erbay 1997: 269). Namık Kemal'e göre de edebiyatımızda mana, sanat uğruna daima feda edilmiştir. Tasavvurun genişliği o derece abartılmıştır ki hayal etmenin sınırlarını kestirebilmek mümkün değildir. Bu sebeple esas vazifesi, hakikati göstermek olan fikirler, böyle eserler yüzünden zararlı bir etki bırakmaktadır: "Edebiyatımızda mânâ sanat uğruna feda olunageldiğinden vüs'at-i tasavvur o derece ifrata varmıştır ki bazı kere tahayyülde eb'âd-ı mutlaka dahiline bile kanaat olunmaz. Vazife-i asliyyesi temyîz-i hakikat olan efkâra ise böyle âsârın mazarrattan başka ne tesiri olabilir?" (Kaplan vd. 1978: 186).⁵ Namık Kemal ayrıca gösterişli ifadeler çıkarıldığında takdire değer herhangi bir edebî eserimiz bulunmadığını da belirtir: "Kitab suretinde hangi te'lîf-i edîbânemiz vardır ki tezyînât-ı lâfziyyeden ayrıldığı hâlde bihakkin şâyân-ı tahsîn olabilsin? (Kaplan vd. 1978: 185).

58. beyitte divan şairlerini garip sözlerle şiirlerini tamamen gösterişe boğdukları için eleştiren Yûsuf Hâlis, vatan evlatlarının da bir şey anlamadıkları için bu garip sözlerin içinde boğulduklarını ifade eder:

Tumturaka boğub elfâz-ı garîbeyle bütün

Okuyanlar boğulur anlamaz ebnâ-yı vatan (s. 28)

"Garip sözlerle (dili) bütünüyle gösterişe boğduklarından (bunu) okuyanlar da boğulur, vatan evlatları (bunu) anlamaz.

⁵ 17. asrın ikinci yarısı ve 18. asır başlarında yaşayan Klasik Türk şiirinin önemli şairlerinden olan Nâbî (1642-1712), 1701 yılında yazmış olduğu Hayrî-nâme isimli eserinde şiiri manadan hâlî (boş) söylememek gerektiğini ifade eder. Ona göre manasız şiir söylemek, ağrı sudan balıksız çekmeye benzer. Yine manalı olmayan nazm, yüzüğün nakışsız mührü gibidir. Mana yönünden boş olan söz, kokusuz lâleye benzer. Başka bir örnekle söylemek gerekirse, içi boş olan matla', özü olmayan bir badem misalidir. Cinas ve ihamın bulunmadığı söz, cazibesiz olmayan dilbere benzer.

Söyleme şi'ri tehî ma'nâdan
Ağrı çekme balıksız mâdan

Nazm kim olmaya ma'nâya karîn
Kendüdür hâtem-i bî-nakş-ı niğîn

Şi'r-i bî-ma'nî-i bî-ihâma
Benzer ol câmeken üzre câme

Kokusuz lâleye benzer o sühan
Ki ola lafzı tehî ma'nâdan

Benzer ol matla'-ı hâlî hâma
Mağzdan hâlî olan bâdâma

Ânı yok dil-bere benzer o kelâm
K'olmaya anda cinâs ü ihâm (Ceyhan 2010: 9, 28)

Tanzimat'ın birinci nesli, özellikle de Namık Kemal dil konusunda Türkçe'nin Arapça ve Farsça karşısında bağımsız bir varlık olarak kendini gösteremediği ifade eder (Kahraman 1996: 42). Ona göre Arap ve Acem'in başına fes giydirmekle onlar nasıl ki Türk olamayacaklarsa birtakım değişikliklerle Arapça ve Farsça sözlüklerden Türkçeye kelime alma düşüncesi de boş bir uğraştır, gerçekleştirilemez. "... bazı tertibâtını tagyîr ile Kamus ve Burhan'ı Türkçeye lügat ittihaz etmek tasavvuru ki Arap ve Acemin başlarına birer fes giydirmekle Türk milliyetine idhâllerini aramak kabilindedir, hiç bir suretle kabil-i icrâ olamaz (Kaplan vd. 1978: 189).

Yûsuf Hâlis 59, 60 ve 61. beyitlerde divan şairlerinin Arapça ve Farsçaya göstermiş oldukları düşkünlüğü net bir dille eleştirir:

59. *Giyyirüb meşlah-ı Urban ü 'Acem kalpağın*
Sanki pek çıplak idi Türkî-i zîbâ-yı vatan (s. 28)

"Arap'ın giysisini ve Acem'in kalpağını (Türkçeye) giydirdiler. Vatan Türkçesinin güzelliği sanki çıplakmış (yetersizmiş) gibi."

Yûsuf Hâlis'e göre Arapça ve Farsça kelimelerle dili, ifadeyi süslediklerini zanneden Divan şairleri, aslında yaptıkları süslerle vatanın güzeli olarak tavsif edilen Türkçeyi aşüfte hâline sokarlar.

60. *"Âriyet câme açar lehçeyi düzgün söz ile*
Parlak aşüfte olur sanki o hüsnâ-yı vatan (s. 28)

"Ödünç elbise (kelime) ve düzgün söz ile yüzü açar ve vatanın güzel kadını parlak bir aşüfte hâline gelir."

İlk bakışta Türkçe kelimelerle meramını anlatmak, kolay gibi görünse de Arapça ve Farsça kelimelerle dolu ifadeler kullanmaktan aslında zordur ve ustalık gerektirir.

61. *Mustalahdan kaba Türkçe yolu güç hem dardır*
Zâhiren gerçi kolaydır reh-i mecrâ-yı vatan (s. 28)

Vatani eserler vermek kolay gibi görünse de az kullanılan ve anlaşılmayan kaba sözler kullanmak Türkçeyi güç ve dar bir yola sevk eder.

Divan edebiyatında şairler, geleneğin getirdiği birtakım kural ve kalıplarla sınırlanmıştır. Ortak hayal, mazmun ve kalıplarla örülü bu sınırlı alan içinde bütün hüner ve marifetini kullanarak sanatının inceliklerini sergilemeye çalışır. Bu süreçte ne söylediğinden çok, nasıl söylediği önem kazanır. Asıl amaç söyleyiş güzelliği olduğu için konu ikinci planda kalır. Kafiye ve redif bu söyleyiş güzelliğinin temel unsurlarındandır. Divan şiirinde kafiyenin bütünleyicisi ve zenginleştiricisi olarak redife çok yer verilmiştir... Redif divan şiirinin yerli olduğu, başka deyişle yerliyi en iyi bulduğu cephedir. Ana dilin öz lügatından gelenler bir yana memleket coğrafyasından bazı adlar, nehirler, şehirler ona redifin içinden gelirler. Redif onların etrafında bir yığın çağrışım ve duyguyu toplar. Redifin asırlar içinde seyrini tetkik, klasik Türk şiirinin bir tarafı ile daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır (Akün 2015: 75, 76). Yûsuf Hâlis 62. beyitte bir bakıma redifin divan şiirindeki asırlar içinde seyrine değinir. Ona göre divan şairleri şiirlerinde meclis, işret, kadeh ve şarap gibi birçok ortak kelime, kavram ve maznuna yer verdikleri hâlde "vatan" kelimesini kafiye ve redif olarak kullanmamışlardır:

Meclis ü 'işret ü câm ü meyi eyler terdîf
Yazmamış hîçbiri dîvâna mukaffâ-yı vatan.⁶ (s. 28)

⁶ Özgül (2006: 194)'e göre Yûsuf Hâlis bu beyitte kendisinden evvel divan şiirinde seçilen redifleri eleştirirken hiç fark etmeden redif-tema bağlantısına da dikkat çekmiştir.

(Şiirlerinde) meclis, işret, kadeh ve şarap vs. kelimeleri redif olarak kullandıkları hâlde hiçbir divanında "vatan"ı kafiye olarak seçtikleri bir şiir yazmamıştır.

Divan edebiyatın rağbet gördüğü dönemlerde şiire hevesli gençler o zamanın üstat kabul edilen şairlerinin yahut daha önce yaşamış büyük ustaların eserlerini okuyarak onlar gibi yazmaya çaba gösterirler, yazdıkları şiirleri çevrelerinde bu sanatta ustalaşan kimselere gösterip onların fikirlerini alarak kendilerini yetiştirmeye çalışırlardı (Şentürk 2006: 384). Şiirlerinde "aşk"ı ve "sevgili"yi anlatacaklarında doğal olarak geleneğin izinden gitmişlerdi. Divan şiiri geleneğinin en önemli kişisi olan sevgilinin gönlü taştır, âşığa yâr olmaz, ele geçmez, vuslatı yoktur, söz verir ama sözünde durmaz, ağlayıp inlemek ona tesir etmez, merhametsizdir. Âşığın ağlaması ona zevk verir. Âşık ne kadar çok ağlarsa o kadar makbul olur. Sebepsiz yere cevri ü cefa eder. .. Âşık bu hâlden memnundur. Şikâyet etmez. Sevgili dönek ve yalancı olabilir. Âşığın rakiplerine iltifat gösterebilir. Fitneler koparıp ortalığı birbirine katar. Aşk oyunlarıyla gönül alır veya kaskandırır. Fettan ve aşüftedir, hafif meşreptir. (Pala 1989: 415).

Yûsuf Hâlis, 63. beyitte divan şairlerine yönelik tenkidinin şiddetini iyice artırır. Ona göre divan şairleri sevgilinin nazından, cilvesinden vs. özelliklerinden etkilenecek sevgili hususunda şiir yazdıkları için okurlarında kadınca tavırların gelişmesine sebep olmaktadır:

Nâz ü cânâne revişlerle tehalluk iderek

Okuyan merdin olur tab'ı da azrâ-yı vatan (s. 28)

"Naz ve sevgili ile ilgili hâlleri huy edinerek yazdıklarını okuyan erkeklerin tabiatı da memleketimizde kadınca olur."

Divan şairleri, ellerindeki kalemi ateş saçarcasına, kanlar damlatırcasına dudak, yanak, yüz gibi kızıl; aşk gibi ateşli unsurların ifadesinde kullandıkları için muhteva açısından Yûsuf Hâlis'in tenkidine uğrar:

64. *Saçar âteş kaleminden dimedir kan damlar*

Sandılar hâmeyi engüşt-i muhannâ-yı vatan (s. 28)

Kalemlerinden kan damlarcasına ateş saçarlar. Onlar sanki ellerindeki kalemi vatanın kınalı parmağı zannettiler.

Divan şiirinin gösteriş için yapılan mübalağalar ve kalender tavırlar üzerine temellendiğini savunan Namık Kemal bu şiir anlayışı yüzünden toplumun ahlakının bozulduğunu söyler. Yazma ile ilgili olan divan kelimesini şeytan anlamına gelen "dîv" ve Farsça çoğul eki olan "ân" olarak görüp divan kelimesine "devler, şeytanlar" gibi aslında olmayan, zorlama bir mana yükler: "*Rûkn-i âzâmı mübalâgat-i riyâkârâne ve meşreb-i kalenderâden ibaret olan manzûmatımız ise fesâd-ı ahlâkı o kadar tervîc eder ki divanı (fürs-i cedid lügatlarında şeytan mânâsına mazbut olan) devin sîgatü'l cemi zannedenlerin kavline şâirâne bir tevcih aranırsa, bizim divanları göstermek kiyâfet eder* (Kaplan vd. 1978: 185, 186). Yûsuf Hâlis 65. beyitte vatanın gençlerini, genç şairlerini süslü dile kapılmamaları için uyarır. Ona göre divan şairlerinin kullandığı bu abartılı dil geleneğini genç şairlerin de benimsemesi, devam ettirmesi durumunda ortaya yine ahlaki bozucu eserler çıkacaktır:

65. *Eseri olmada bâdî-'i fesâd-ı ahlâk*

Kapulup şîve'-i rengînine ebnâ-yı vatan (s. 28)

"Şairlerin süslü ifadelerine kapılan vatan evlatlar ahlaken bozulmaktadır."

Edebî eserler birey ve toplum üzerinde belirleyici, biçimleyici veya dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Bu etkiye en açık grup ise çocuklardır. Sanat anlayışını toplumu eğitime üzerine

inşa eden Namık Kemal'e göre de edebiyat milletin 'hüsn-i terbiyetine' hizmet etmelidir: "Sözün ahvâl-i vicdaniyyeyi tahvîlde olan tesîr-i belîğine mebnî bir büyük fâidesi dahi milletin hüsn-i terbiyetine hizmetidir ki, hakikat-ı halde lâfzen edebiyatın me'faz-ı iştikâki edeb ise mânen edebın masdar-ı intişârı edebiyattır denilebilir" (Kaplan vd., 1978: 184). Namık Kemal'e göre divan edebiyatının yazılı eserleri arasında fikrî ve söyleyişi "tabîî" bir kitap bulunmadığından kitaplar bireyin "tabiat"ını, karakterini etkileyerek onun "tezhîb-i ahlâk"ına hizmet etmemektedir: "Müellefât-ı mensûremizde efkâr ve güftârı tabii bir kitap yoktur ki tabiata tesir ile tehzîb-i ahlâkla hizmet etsin" (Kaplan vd., 1978: 185) Bu hususun çok önceden farkında olan Yûsuf Hâlis 66 ve 67. beyitlerde şairlerin vatan konusunu işlemeleri gerektiğini, bu şiirlerin çocukların karakterinde olumlu izler bırakacağını; ayrıca şairlerin toplumu eğitmeyi amaç edinmeleri gerektiğini söyler. Bu sebeple şairlerin sözleri hem terbiye edici hem de vatanın parlak kılıcı gibi olmalıdır:

'İbreti andan alup sâf-dilân u sıbyân

'Aks eder tab'ına eş'ar-ı merâyâ-yı vatan (s. 29)

"Vatan konusunu işleyen şairler, temiz yüreklilerin ve çocukların tabiatına (karakterlerine) aks eder ve (çocuklar) onlardan ibret (ders) alırlar."

Şâ'ir oldur kim ola sözleri nass-ı kâtı'

Hem mürebbe'î ola hem seyfi mücellâ-yı vatan (s. 29)

"Şair odur ki sözleri kesin hüküm taşımalı, (bu hükümler) hem terbiye edici hem de vatanın parlak kılıcı gibi olmalıdır."

Levend (1994: 638, 639)'e göre divan edebiyatı toplumsal yönü olan bir edebiyat değildir. Aksine olarak divan şairi daima bireysel hislenmeler yer ve değer vermiş, sosyal konularla ilgilenmeyi fazla düşünmemiştir. Divan edebiyatı millî ve milliyetçi bir edebiyat olmadığı gibi millî şuurdan nasibini almamıştır. Edebiyatsız milletin, dilsiz insan kabilinden olduğunu söyleyen Namık Kemal için edebiyat, eğitimin temel ihtiyaçlarından biridir ve toplumları bir arada tutma gücüne sahiptir. Bu sebeple bütün milletler nezdinde oldukça itibarlıdır. Fikirlerin değişmesinde sözün etkisi kılıç gücünden daha üstün olduğunu belirten Namık Kemal edebiyatımızı sosyal fayda açısından yetersiz bulur: "işte edebiyat bu kadar fevâidi hâiz olmak hasebiyle her millet indinde gayet kıymetdâr bir fenn-i celîl itibar olunur. Bizde ise rağbeti o kadar ifrata varmıştır ki bayağı güzelce kitâbet, kerâmet derecesinde tutulur. Bununla beraber şâyân-i teessüftür ki edebiyatımız yukarıda ta'dâd olunan muhasenâtın hemen cümlesinden mahrum gibidir.... sözün ibkâ-yı nâmdan başka icrâ-yı merâmdan dahi hizmeti bir derecedir ki tahvîl-i efkârda tesir-i nutuk, şimşir-i kahra galib olduğu tecârib-i adîde ile sâbit olmuştur" (Kaplan vd. 1978: 184).

Yûsuf Hâlis, 68. beyitte şiirin ve sözün toplumsal faydası üzerinde durur. Ona göre şiir devlete ve millete yararlı olmalıdır. Bu yararın yanında etkili ve keskin bir söyleyiş özelliğine de sahip olmalıdır.

Şi'r oldur kim ola nâfi'-i mülk ü millet

Nutku te'sîr ide şemşîr-veş a'lâ-yı vatan (s. 29)

"Şiir odur ki devlete ve millete yararlı olmalı, vatanın yüce kılıcı gibi keskin, etkili sözü olmalı."

Yûsuf Hâlis 69. beyitte şiirin insan üzerindeki etkisine değinir. Ona göre şiir, okuyan kimsenin gönlüne ve kalbine seslenmeli, taş kalpli, merhametsiz vicdanları bile etkilemelidir. Bu etkinin hem cahillerde hem de âlimlerde görülmesi içinde dili sade, anlamı açık olmalıdır. Yûsuf Hâlis şiirle ilgili bu görüşlerini söylerken divan şiirinin diline de gönderme yapmadan duramaz:

Okununca vire sengin-dile hâl ü vicdân

Anlaya n'olduğunu câhil ü dâñâ-yı vatan (s. 29)

"Okunca taş kalplilerinin vicdanında bile olumlu etki bıraksın. Memleketin cahili de âlimi de ne denilmek istendiğini anlasın."

Yûsuf Hâlis 70. beyitte ise şiirin insan ruhuna dokunması, insan ruhunu kuşatması üzerinde durur. Şiir öyle bir güzellikte olmalı ki insanın iç dünyasını sarsmalı. Hz. İsa'nın cansız bedenlere hayat verdiği gibi ya da Hz. Musa'nın ejdere dönüşerek canlanan değneği gibi insan ruhunu canlandırmalıdır.

Vire 'İsâ gibi her kâlib-ı bî-rûha hayât

Çûb-ı kilki ola bir ejder-i Mûsâ-yı vatan (s. 29)

"Cansız bedenlere Hz. İsa gibi hayat versin, Hz. Musa'nın ejdere dönüşen değneği gibi canlansın."

71. beyitte şiirin toplumsal boyutuna dikkat çeken Yûsuf Hâlis'e göre şiir birey veya toplumda ortaya çıkan kötü işleri kınamalı, ayıplamalı, edepli işleri ise övmelidir. Vatanın birer süsü niteliğinde ibret verici olmalıdır.

Sû'i ef'âli mezemmet ide medh-i âdâb

İbret-âmiz ola her bir sözü pîrâ-yı vatan (s. 29)

"Kötü fiilleri kınasın edepli işleri övsün, her biri sözü ibret versin vatanın süsü olsun."

Sonuç

İlk örneklerini XIII. yüzyılda vermeye başlayan divan edebiyatı XIX yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaklaşık altı yüzyıllık birikiminin sonuna gelmiştir. Tanzimat'ın ilanıyla birlikte Türk edebiyatı artık yönünü Batıya çevirmiştir. Dönemin yenilikçi aydınları divan edebiyatına karşı itirazlarını yüksek sesle dillendirmeye başlar. Onu her fırsatta ağır bir biçimde eleştirirler. Osmanlı divan şiirine yöneltilen eleştirilerin başında bu şiir geleneğinin "gerçekçi", "orijinal", "millî" gibi niteliklere sahip olmadığı gelir; bununla birlikte şairler, "hayale" yaslandıkları, "taklitçi" oldukları, "klişelere" yer verdikleri ve Arapça ve Farsça ağırlıklı bir dil kullandıkları gerekçesiyle tenkit ediliyorlar. Bu şiir geleneğinin şairleri, "yaratıcılıktan" uzak, "özgün" eserler üretemeyen hatta hami bulabilmek için her türlü "dalkavukluğu" yapan kişiler olarak görülür (Tuğcu, 2013: 29, 30). Edebiyat tarihçileri divan edebiyatına dair ilk eleştirinin genel olarak Namık Kemal tarafından Tasvîr-i Efkâr gazetesinin 416 ve 417. sayılarında yayımlanan 1866 "Lisân-ı Osmânî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şâmildir" adlı makalesiyle başladığını ifade etmektedirler. Bununla birlikte yeni şiirin öncülerinden olan Yûsuf Hâlis'in Kırım Savaşı döneminde 1854 yılında yazdığı Şeh-nâme-i Osmânî'de adlı eserinde yer alan 102 beyitlik "Vatan Kasidesi" adlı şiirinin 48-70 arası toplam 25 beyitinde divan edebiyatına karşı dil, söyleyiş, mana, hayal dünyası, toplumla ilişkisi yönünden sert eleştiriler yönelttiği görülmektedir. Bu eleştirilerin Namık Kemal'in makalesinden yaklaşık olarak 22 önce yapılmış olması dikkate değerdir. Yûsuf Hâlis'in şiiriyle Namık Kemal'in makalesi ele aldıkları hususlar açısından karşılaştırıldığında birbiriyle örtüşen birçok ortak noktanın varlığı söz konusudur. Bir bakıma Yûsuf Hâlis'in divan edebiyatına nazım diliyle yaptığı eleştirileri Namık Kemal nesir diliyle yapmıştır denilebilir.

Yûsuf Hâlis'e göre divan edebiyatına mensup şairler menfaatlerini düşünerek tarih, kaside ve gazellerini yazmışlardır. Toplumsal bir konu olan "vatan"ı şiirlerinde işlememişlerdir. Hep sevgiliyi, parayı, üst tabakayı dikkate almışlardır. Hiçbiri "vatan"ın

gelişmesi için endişe duymamıştır. Methettikleri şahsiyetleri şiirlerinde abartılı bir biçimde övmüşlerdir. Böylece kendilerini vatanın en iyi şairleri olduklarını zannetmişlerdir. Sürekli mecazi aşk vadisinde dolaşmışlardır. “Vatan”ın gerçekleriyle ilgilenmemişlerdir. Divanlarının sümbül, gül, sevgili ve şarapla doldurmuşlardır. Aşk bahçesinin bülbül gibi çılgın birer âşığı olan divan şairleri sevgilinin şirin dudağını büyük bir keyifle anlatmışlardır. Memleketin bilgili kimseleri anlasın diye şiirlerini ince eleyip sık dokumuşlar ve bu sebeple tuhaf sözlerle şiirlerini gösterişe boğmuşlardır. Türkçeyi Arapça ve Farsça kelimelerle doldurmuşlardır. Şiirlerinde meclis, işret, kadeh ve şarap vs. kelimelere redif olarak yer verdikleri hâlde hiçbir divanlarında “vatan” kelimesini kafiye olarak tercih etmemişlerdir.

Divan şairlerine ve şiirine yönelik ortaya koyduğu bu eleştirilerin ardından Yûsuf Hâlis “Vatan Kasidesi”nde bir şairde ve buna bağlı olarak bir şiirde bulunması gereken nitelikler üzerinde de durur. Burada edebiyatın toplumsal yönünü ön plana çıkarır. Ona göre şairler, “vatan” gibi kutsal bir konuyu da işlemelidirler. Böylece bu şiirleri okuyan çocukların karakterinde müspet tesir bırakmış olurlar. Şairlerin sözleri kesin hüküm taşımalı, bu hükümler hem terbiye edici hem de vatanın parlak kılıcı gibi olmalıdır. Şiir ise devlete ve millete yararlı olmalı, vatanın yüce kılıcı gibi keskin bir etki bırakmalıdır. Okununca taş kalplilerinin vicdanını bile titretmelidir. Memleketin cahiline de âlimine de hitap etmelidir. Cansız bedenlere Hz. İsa gibi hayat vermeli, Hz. Musa’nın ejdere dönüşen değneği gibi okuyanı harekete geçirmelidir. Kötü fiilleri kınamalı, edepli işleri övmelidir.

“Vatan Kasidesi” divan edebiyatını tenkit eden beyitleri ihtiva etmesi yönünden dikkate değer bir şiirdir. Ayrıca bu şiir Namık Kemal’den de önce divan edebiyatına yönelik sert eleştirilerin olduğuna dair bir fikir vermesi bakımından da önemlidir. Bu eleştirilerin de edebiyat çevrelerince tamamen veya kısmen eleştirildiği/reddedildiği ve cevaplandırıldığı, yeni bir edebiyatın vücuda getirilmesi sancıları arasında yapıldığı da başka bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Yûsuf Hâlis’in “Vatan Kasidesi”nde divan edebiyatına karşı yönelttiği bu itirazların Türk eleştiri tarihi ile ilgili yapılan çalışmalarına katkı sağlayacağı inancındayız.

Summary

In this study, Yusuf Halis views, thoughts and criticisms of divan poetry and divan poets were examined in “Vatan (Homeland) Kasidesi”. The first examples are XIII. divan literature, which began to give in the century, has reached the end of its accumulation of nearly six centuries since the second half of the XIX century. With the announcement of the Tanzimat, Turkish literature has now turned its direction to the West. Innovative intellectuals of the period begin to loudly express their objections to divan literature. They heavily criticise him at every turn. At the beginning of the criticism directed at Ottoman divan poetry, this tradition of poetry does not have such qualities as “realistic”, “original”, “National”; however, poets are criticised on the grounds that they lean on “fantasy”, are “copycat”, place “stereotypes” and use a predominantly Arabic and Persian language. Poets of this tradition of poetry are seen as those who do all kinds of “flattery” in order to find hamî, who are not able to produce “original” works, far from “creativity”.

The first criticism of divan literature by literary historians is generally portrayed by Namık Kemal in the 416 and 417 of the newspaper Tasvîr-i Efkâr in 1866 published in their number “Some Thoughts On The Literature Of Ottoman Language ” they state that he started with the article. However, one of the pioneers of the new poem, Yusuf Halis, wrote in 1854 during the Crimean War in “Şeh-nâme- i Osmânî” 102 couplet “Vatan (Homeland)Kasidesi” in his poem 48-70 in a total of 25 couplets, it is seen that he directed harsh criticism against divan

literature in terms of language, utterance, mana, dream world, relationship with society. It is notable that these criticisms were made approximately before Namık Kemal's Article 22. Yusuf Halis's poem and Namık Kemal's article have many overlapping common points in comparison to the issues they address. In a way, Yusuf Halis ' critiques of divan literature in the language of poetry can be said to have been made in the language of Namık Kemal prose.

According to Yusuf Halis, poets belonging to divan literature have written history, kaside and ghazals in consideration of their interests. They did not process "homeland", a social issue, in their poetry. They've always considered the lover, the money, the upper layer. None of them were concerned for the development of "Homeland." They extravagantly praised the personalities they praised in their poems. So they thought they were the best poets in the country. They have constantly wandered through the valley of metaphorical love. They were not interested in the realities of "Homeland." They filled their divans with hyacinth, rose, lovers and wine. The divan poets, who are crazy lovers like nightingale of the garden of love, described the cute lip of the lover with great pleasure. They sifted and woven their poems so that the knowledgeable people of the country could understand, and for this reason they made their poems show with strange words. They filled Turkish with Arabic and Persian words. His poems include assembly, isret, chalice and wine, etc. where they place words as redif.

"Vatan (Homeland)Kasidesi " is a remarkable poem in terms of containing couplets that criticize divan literature. This poem is also important in terms of giving an idea that there were harsh criticisms of divan literature before Namık Kemal. This is another issue in which these criticisms are criticised/rejected and answered in whole or in part by the literary circles, and they are made among the pains of bringing a new literature into the body. We believe that these objections directed by Yusuf Halis against divan literature in "Vatan (Homeland) Kasidesi" will contribute to the studies on the history of Turkish criticism.

KAYNAKÇA

- AHMED LÛTFÎ EFENDÎ, (1999), *Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi IV-V*, (ed. Nuri Akbayan), İstanbul: Tarih Vakfı-Yapı Kredi Yayınları.
- AHMED LÛTFÎ EFENDÎ, (1999), *Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi VI-VII-VIII*, (Ed. Nuri Akbayan), İstanbul: Tarih Vakfı-Yapı Kredi Yayınları.
- AKÜN, Ömer Faruk (1976), "Nâmık Kemal'in Kitap Halindeki Eserlerinin İlk Neşirleri", *Türkiyat Mecmuası*, C. XVIII: 1-78.
- AKÜN, Ömer Faruk (1977), "Tanzimat Edebiyatı Sözü Ne Dereceye Kadar Doğrudur?", I, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, yıl 6: 15-37.
- AKÜN, Ömer Faruk (1990), "Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür?", *Dergah Mecmuası*, S. 1/1: 12-13/18-19.
- AKÜN, Ömer Faruk (2015), *Divan Edebiyatı*, İstanbul: İsam Yayınları, 3. Basım.
- AKÜN, Ömer Faruk (2006), Nâmık Kemal, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 32, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BİLİM, Cahit (1990), "Tercüme Odası", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 1: 29-43
- BALCI, Sezai (2006), *Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış doktora tezi)
- BİRİNCİ, Necat (1998), "Namık Kemal'den Önce Şiirimizde Vatan Teması Üzerine", *Namık Kemal Sempozyumu Bildirileri*, (Hzl. Metin Akar vd.), Kıbrıs: Doğu Akdeniz Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Yayınları: 47-58.
- BURSALI, Mehmed Tahir (1972), *Osmanlı Müellifleri*, C. 2, (Hzl. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen). İstanbul: Meral Yayınevi.
- Cerîde-i Havâdis, 1272 Safer 19 (1855 Ekim 31), S: 762
- CEYHAN, Âdem (2010), Nâbi'nin Şiiri ve Diğer Edebî Konular Hakkındaki Görüşleri, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 5: 1-34.
- DİLÇİN, Cem (2003), "Cumhuriyet'in 80. Yılında Divan Şiiri Üzerine Düşünceler," *Türkoloji Dergisi*, XVI (2): 3-21.
- DİZDAROĞLU, Hikmet, (1978), "Namık Kemal Üzerine Notlar", *Türk Dili*, C. XXXVIII (327): 661-672.
- ERBAY, Erdoğan (1997), *Eskiler ve Yeniler: Tanzimat ve Servet-i Fünun Neslinin Divan Edebiyatına Bakışı*, Erzurum: Akademik Araştırmalar.
- ERCİLASUN, Bilge (1998), *Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Fatin Davud, *Hatimetü'l-eş'âr*, (hzl. Ömer Çiftçi). Kültür Bakanlığı e-kitap. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10736,metinpdf.pdf?0> (erişim tarihi: 20.12.2018)
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1945). *Divan Edebiyatı Beyanındadır*. İstanbul: Marmara Kitabevi.
- ILICAK, Nafiz ve diğer (1980). *Birinci Millî Türkoloji Kongresi (İstanbul, 6-9 Şubat 1978) Tebliğler*, İstanbul: Kervan Yayınları.
- İNAL, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (2000), *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

- İNALCIK, Halil (2003), *Şâir ve Patron*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- KAHRAMAN, Mehmet (1996), *Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet vd. (1978), *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II (1865-1876)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- KIRBIYIK, Mehmet (2007), *Yûsuf Hâlis-Miftâh-ı Lisân Manzum Fransızca-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Beşir Kitabevi.
- KIRBIYIK, Mehmet (2009), "Kıyâfet-nâme-i Cedîde Hakkında". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı), 39: 793-813.
- KIRBIYIK, Mehmet (2012), "Sulh-nâme-i Hâlis'e Göre Kırım Savaşı", III. Uluslararası Ukrayna'da Türkçe Konuşan Halklar Sempozyumu (18-22 Eylül 2012 Kiev), 245-254, Kiev 2012.
- KIRZIOĞLU, M. Fahrettin (1955), *100. Yıldönümü Dolayısıyla 1855 Kars Zaferi*. İstanbul: Işıl Matbaası.
- KORTANTAMER, Tunca, (1999), "Türk Edebiyatında Gelenek ve Modernlik Tartışmaları Üzerine", *Kitaplık*, S. 38: 162-174
- KURNAZ, Cemal (1992), *Bülbül, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi C. 6*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- LEVEND, Ağâh Sırrı (1994), *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- MACİT, Muhsin (2006), "Divan Edebiyatı Tartışmaları ve Gelenekten Yararlanma Sorunu," *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, Yıl: 7(77-78): 20-32.
- Mehmed Süreyya (1996), *Sicill-i Osmanî, Osmanlı Ünlüleri II*, (hzl. Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman). İstanbul: Tarih Vakfı.
- Mehmed Tevfik (1290), *Kâfile-i Şu'arâ*, İstanbul.
- MENĞİ, Mine (2010), "*Divan Şiiri ve Bîkr-i Mana*", *Divan Şiiri Yazıları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı.
- MUTLU, Betül (2018), *Tek Ateşten Gömlek, İki Ayrı Coğrafya: Ateşten Gömlek ve Zeynep Romanlarında Vatanın Temsili Olarak Kadın*. "*İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*" C. 7 (2): 684-694.
- NECATİGİL, Behçet (2006), "Ölümünün 430. Yıldönümünde Zâtî", *Düzyazular I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı.
- OKAY, Orhan (2005), *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ÖNERTOY, Olcay (1980), *Edebiyatımızda Eleştiri Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemleri*, Ankara: DTCF Yayınları.
- Özgül, M. Kayahan (2000). *Arayışlar Devri Türk Şiiri Antolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖZGÜL, M. Kayahan (2006), *Dîvan Yolu'ndan Pera'ya Selâmetle Modern Türk Şiirine Doğru*, Ankara: Hece Yayınları.
- ÖZGÜL, M. Kayahan (2014), *Kemâl'le İhtimâl: Nâmuk Kemâl Şiirine Tersten Bakmak*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- PALA, İskender (1989), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

- SÜTÇÜ, Tevfik (2004), *Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatı'nda Vatan Temi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlamamış doktora tezi).
- ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ (2006), "Klasik Şiir Estetiği" (Oluşumu, Sınırları, Fikrî ve Felsefî Temelleri), *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, (ed. Talât Sait Halman vd.), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- TANSEL, Fevziye Abdullah (1989), *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri I: Şiirler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı.
- TUĞCU, Emine (2013), *Osmanlı'nın Son Döneminde Şiir Eleştirisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2. Baskı.
- TUMAN, Mehmed Nâil (2001). *Tuhfe-i Nâ'ilî*, (hzl. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), C. I, Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- ÜNAYDIN, Ruşen Eşref, (1972), *Diyorlar ki*, (hzl. Şemsettin Kutlu), Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları.
- YAZAR, İlyas, Uslu Esra (2015). Divan Şairinin Padişah Algısı. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/8 Spring.
- YETİŞ, Kâzım (1996). *Namık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2. Basım.
- Yûsuf Hâlis (yty), *Kıyâfet-nâme-i Cedîde*.
- Yûsuf Hâlis (1850). *Miftâh-ı Lisân*. İstanbul: Cerîde-i Havâdis Matbaası.
- Yûsuf Hâlis (1855/1856). *Sulh-nâme-i Hâlis*.
- Yûsuf Hâlis (1855). *Şeh-nâme-i Osmânî*. İstanbul: Cerîde-i Havâdis Matbaası.